

فصلنامه مطالعات حقوق

Journal of Legal Studies

شماره بیست و هفتم. زمستان ۱۳۹۷، صص ۱-۷

ISSN: (2538-6395)

شماره شاپا (۲۵۳۸-۶۳۹۵)

تقد و بررسی قانون بکار گیری سلاح در رابطه با محیط بانان

امیر علا شهیدی رضوی^۱. مصطفی پاک نیت^۲

۱. کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

۲. دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی - مدرس دانشگاه

چکیده

حفاظت از محیط زیست یک ضرورت بین المللی است، در اکثر کشورها برای حفظ محیط زیست و جلوگیری از تخریب آن قوانین خاصی وضع کرده اند. یکی از قوانینی که در کشور ما، با حفظ محیط زیست ارتباط دارد، قانون بکار گیری سلاح توسط مامورین نیروهای مسلح است. محیط بانان بعنوان حافظین محیط زیست موظف هستند که در موقع استفاده از سلاح از این قانون پیروی کنند. با توجه به اتفاقات و درگیری های بین محیط بانان و شکارچیان مختلف که در سالهای اخیر اتفاق افتاده است، کمبودهایی در قوانین، مخصوصاً قانون بکار گیری سلاح به چشم می خورد. که در این مقاله به بررسی کاستی ها و نواقص این قانون در رابطه با بکار گیری سلاح توسط محیط بانان بعنوان یکی از ضایعات خاص می پردازیم.

واژه های کلیدی: شکارچی، سلاح، محیط بان، نیروهای مسلح

- سوالاتی که ممکن است پس از خواندن قانون بکارگیری سلاح، در ذهن بوجود آید.
- آیا قانون بکارگیری سلاح باید در رابطه با تمام ضابطین یکسان باشد؟
  - آیا شرایط و مسئولیتی که ضابط دارد در نوع بکارگیری سلاح تغییر ایجاد نمی‌کند؟
  - طبق تبصره ۳ بند ۱۰ ماده ۳ قانون بکارگیری سلاح توسط مامورین نیروهای مسلح
  - مأمورین مسلح در کلیه موارد مندرج در این قانون در صورتی مجازند از سلاح استفاده نمایند که اولاً "چاره‌ای جز بکارگیری سلاح نداشته باشند، ثانیاً در صورت امکان مرتب زیر را رعایت نمایند"

الف - تیر هوایی

ب - تیراندازی کمر به پائین

ج - تیراندازی کمر به بالا

مسلم است مأمورینی که مأموریتهای خاص انجام می‌دهند، در نحوه استفاده از سلاح دستورالعمل‌های ویژه و اختصاصی خود را دارند و نمی‌توان انتظار داشت شرایط مقرر در تبصره ۳ بند ۱۰ ماده ۳ قانون بکارگیری سلاح در خصوص همه آنان بصورت یکنواخت اجرا شود.

قطعاً نحوه بکارگیری سلاح بین مأمور حفاظت از پرواز در مقابل هواپیما ریاه، با مأمور حفاظت از پرواز گفت در حال تعقیب سارقی در کوچه و خیابان است، متفاوت است و نمی‌توان به مأمور حفاظت از پرواز گفت

که طبق قانون بکارگیری سلاح با هواپیما ریا برخورد کند و در هواپیما تیر هوایی بنزد.

همچنین تیم‌های رهایی گروگان، که برای رهایی گروگان از دست گروگانگیر شرایط خاص خود را دارند و تابع شرایط ویژه نوع عملیات و در نتیجه تابع شیوه کاملاً متفاوتی در بکارگیری سلاح خود هستند. حال به بررسی نحوه استفاده از سلاح با توجه به قانون بکارگیری سلاح در مورد محیط بانان می‌پردازیم.

محیط بانان چگونه باید از سلاح خود استفاده کنند؟

طبق ماده ۴ دستورالعمل خدمتی گارد محیط زیست، محیط بان کسی است که مسئولیت اجرای قوانین و مقررات شکار و صید و حفاظت و بهسازی محیط زیست را در سطح حوزه استحفاظی خود بر عهده داشته و در زمینه حفاظت از حیات وحش، اکوسیستم، جلوگیری از آلودگی محیط زیست، ممانعت از تجاوز به مناطق تحت کنترل سازمان و منابع طبیعی در حوزه استحفاظی خود اقدام می‌نماید و همچنین براساس ماده ۲۷ همین دستورالعمل، محیط بانانی که ضابط قضایی هستند، در شرایط ضروری هنگام انجام وظیفه قانونی و در اجرای مأموریت‌های محله برای کشف و تعقیب جرائم، در شمار نیروهای مسلح قرار گرفته و می‌توانند طبق قانون بکارگیری سلاح، از اسلحه سازمانی خود استفاده کنند.

شرایط خاص محیط بانی

اگر گشته در دل طبیعت زده باشد حتماً می‌دانید طبیعت با تمام زیبایی هایش خیلی خشن و سخت است و نگهبانی و حفاظت از طبیعت کاری بسیار دشوار است.

فضای داخل شهر قطعاً با فضای خارج از شهر و طبیعت متفاوت است.

یکی دیگر از این تفاوتها اختلاف دمای هوا و شرایط آب و هوایی است. در کوهستانها مخصوصاً در فصول سرد سال سرمای طاقت فرسایی در کشورمان حاکم است و بر عکس آن در فصل تابستان، گرمای شدید و غیرقابل تحملی در نقاط کویری و جنوبی کشورمان وجود دارد که هر ساله شاهد آن هستیم.

از تفاوتها بی دیگر که به آن می‌توان اشاره کرد، فضای طبیعی و خارج از شهر با داخل شهرها راههای سخت عبور و مرور آنها میباشد. مناطق شن و ماسه کویری و مناطق برفی و یخ‌بندان و دریاها و دریاچه‌ها، تمام این مناطق با آسفالت کوچه و خیابانهای شهر متفاوت است.

از محیط بانان انتظار می‌رود همانگونه که یک مامور نیروی انتظامی در کوچه و خیابانهای شهر با سارقین برخورد میکند با شکارچیان مختلف برخورد کند.

در اکثریت درگیری‌ها محیط بانان با شکارچیان مختلف، شکارچیان مجهز به سلاح گرم هستند ولی در شهر تعداد کمی از سارقین، سلاح گرم به همراه دارند.

ضابطینی که در داخل شهر خدمت میکنند، از امکانات و تجهیزات و نیروهای پشتیبانی بیشتری نسبت به محیط بانان برخوردار هستند.

قطعاً با توقعی که از محیط بانان داریم، چشم هایمان را بر روی تمام مشکلات و دشواریهایی که در دل طبیعت وجود دارد بسته ایم.

سلاح سازمانی محیط بانان

در ماده ۳۲ آین نامه اجرایی قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب آمده است که افراد گارد محیط زیست به سلاح مناسبی که نوع آن با موافقت وزارت دفاع تعیین میشود مجهز می‌گردند.

طبق تبصره ۱ ماده ۳۳ دستورالعمل خدمتی گارد محیط زیست سلاح ارشد محیط‌دار، افسر محیط‌دار، محیط‌دار از نوع سلاح کمری و سلاح محیط‌بان غیر کمری است.

سلاح سازمانی محیط بانان تفنگ کلاشنیکف است، کارخانه روسی سازنده این سلاح از سال ۱۹۴۷ شروع به تولید این اسلحه جنگی کرده است، حتی باینکه در سالهای بعد این اسلحه تغییراتی داشته است اما از تکنولوژی پیشرفته‌ای برخوردار نیست. تفنگ کلاشنیکف برای جنگهای چریکی و پارائزی ساخته شده است، سربازان در جنگها و در گیرهای نزدیک از آن استفاده میکنند و قصد کشتن دشمن خود را دارند، احتیاجی به نشانگیری دقیق ندارند که تبر حتماً باید کمر به پایین اصابت کند یا بالای کمر، هدف آنها کشتن در فواصل نزدیک است و شاید فقط اسلحه را بسوی دشمن گرفته و بصورت رگبار شلیک کنند.

تفنگ کلاشنیکف در فاصله ۱۰۰ متر حدود ۱۰ الی ۲۰ سانتی متر خطا دارد، حال تصور کنید که محیط بان در کوهستان برفی در دمای بین ۲۰ تا ۳۰ درجه زیر صفر با شکارچی مختلف روپرو و درگیر میشوند یکی از آنها در نقطه ای مرتفع و دیگری در نقطه ای پست قوار دارد، یعنی محیط بان باید به گونه ای در آن شرایط نشانه گیری کند که افت تیر را نیز حساب کند، که باز بستگی دارد که محیط بان از پایین به بالا، یا از بالا به پایین شلیک کند به اینها لغزنده‌گی زیرپای محیط بان در شرایط برفی ویخندان و صخره‌های ناهموار، ضربان شدید قلب با خاطر استرس و ترشح آدرنالین در آن لحظه و احتمالاً لرزش بدن با خاطر سرمای زیاد را نیز اضافه کنید، همچنین به شکارچی مختلفی که پشت صخره‌ها سنجگ گرفته است، محیط بان چگونه میتواند از کمر به پایین شلیک کند؟ و با این اسلحه و شرایط خاص انتظار داشت که قوانین بکارگیری سلاح را به ترتیب و بصورت کامل رعایت کند.

با بررسی فنی و تخصصی می‌بینیم که شرایط یک تیراندازی دقیق و استاندارد وجود ندارد و بی تردید، کلاشنیکف اسلحه مناسبی برای محیط بانان نمی‌باشد.

بررسی اسلحه شکارچیان مختلف

شکارچیان مختلف معمولاً از تفنگهای ساقمه زنی و یا تفنگهای گلوه زنی که مجهز به دوربین هستند استفاده می‌کنند. در بعضی مواقع نیز دیده شده است که از سلاحهای جنگی مثل ژ ۳ و کلاشنیکف هم استفاده کرده‌اند.

در تفنگهای ساقمه زنی در هر تیر تعداد زیادی ساقمه وجود دارد، در این تفنگها احتیاج به نشانه گیری دقیق ندارد و کافی است لوله اسلحه را به سمت هدف گرفته، پس از شلیک ساقمه‌ها در شعاع مشخصی که بستگی به فاصله دارد پخش می‌شود. برد تیر در این اسلحه‌ها حدود ۱۵۰ متر است.

تفنگهای گلوه زنی که بعضًا مجهز به دوربین هستند، دقت بالایی در تیر اندازی دارند، تیرانداز میتواند از فواصل زیاد با کمترین خطأ در تیر اندازی به سمت هدف شلیک کند.

معمولًا قیمت یک تفنگ گلوه زنی با دوربین چندین برابر یک تفنگ کلاشنیکف است.

وقتی که به تمام موارد بصورت کارشناسی بنگریم میبینیم که در تمام موارد، نبرد نابرابری بین شکارچی مختلف و محیط بان برپاست، حتی وقتی که هر دو از اسلحه کلاشنیکف استفاده می‌کنند!!!

علت نابرابری حتی در تفنگ یکسان این است که شکارچی مختلف هر گونه بخواهد تیراندازی می‌کند ولی محیط بان موظف است در صورت امکان طبق تبصره ۳ بند ۱۰ ماده ۳ قانون بکارگیری سلاح توسط نیروهای مسلح مراحل را به گونه ای طی کند که اول تیر هوایی در مرحله بعد تیراندازی به کمر به پایین و در انتهای تیراندازی از کمر به بالا را میتواند انجام دهد، که این موضوع برای محیط بانان مستله ساز شده است.

آرای محاکم با توجه به قانون بکارگیری سلاح

به لحاظ اینکه در تبصره ۳ بند ۱۰ ماده ۳ قانون بکارگیری سلاح، بصورت کلی به نحوه استفاده از سلاح پرداخته شده است، دادگاهها با سلایق مختلفی به این ماده نگاه می‌کنند و چون بررسی وضعیت و شرایط تیراندازی و معاینه محل درگیری توسط کارشناسان با نظریه‌های متفاوت و شرایط خاص محیطی صورت می‌گیرد، شاهد صدور آرای مختلفی از محاکم ذیصلاح هستیم.

یکی از مواردی که در کار محیط بانان خدشه وارد کرده است همین قضیه است، محیط بان در مواجهه با شکارچی مختلف دچار تزلزل می‌شود، با خود فکر می‌کند چه تضمینی است که بعد از این درگیری اگر زنده بمانم و شکارچی مختلف کشته شود، چند سالی در زندان به سر نبرم و سپس قصاص نشوم، یا باید جان بدhem یا مجازات شوم، پس بهتر است اصلاً درگیر نشوم، محیط بانان بی انگیزه می‌شوند و شکارچیان مختلف براحتی به شکار رفته و حیات وحش را نابود می‌کنند، که این موضوع به محیط زیست کشور صدمه جبران ناپذیر وارد می‌کند.

در سال گذشته تصاویری در فضای مجازی پخش شد که نشان میداد محیط بانی در فاصله سه متری شکارچی مختلفی قرار می‌گیرد که هم شکار کرده هم با نقاب و اسلحه جنگی است هر دو سلاحهای کلاشنیکوف خود را به سمت یکدیگر گرفته اند و نمیدانند چکار بکنند، در نهایت مرد نقابدار با اسلحه جنگی به اخطرهای محیط بان توجه نکرده و متواتر می‌شود، محیط بان هم فقط به چند تیر که به اطراف شکارچی می‌زند بستنده می‌کند.

این امر نمونه بارزی از عدم حمایت کفری از محیط بانان و کمبود قانون در این زمینه است، شکارچی مختلف هم میداند که محیط بان به او شلیک نمی‌کند و خودش را به دردرس نمی‌اندازد.

بند ۱۰ ماده ۳ قانون بکارگیری سلاح

یکی دیگر از عواملی که با خواندن آرای دادگاهها در رابطه با درگیری‌های بین محیط بانان و شکارچیان مختلف متوجه آن می‌شویم، مغایرت شرایط محیط بانان در بعضی از مواقع با تبصره‌های ماده ۳ قانون بکارگیری سلاح می‌باشد.

ماده ۳ - مأمورین انتظامی در موارد زیر حق بکارگیری سلاح را دارند:

۱. برای دفاع از خود در برابر کسی که با سلاح سرد یا گرم به آنان حمله نماید.
  ۲. برای دفاع از خود در برابر یک یا چند نفر که بدون سلاح حمله می‌آورند ولی اوضاع و احوال طوری باشد که بدون بکارگیری سلاح مدافعه شخصی امکان نداشته باشد.
- در برخی از مواقع دیده شده که چند تن از شکارچیان مختلف با یک محیط بان درگیر شده اند و یکی از مختلفین تیر خورده و کشته می‌شود، مختلفین دیگر اسلحه مقتول را بر داشته و متواتر می‌شوند.

محیط بان می ماند و یک مقتول بی اسلحه و متهم می شود، که چرا به شخصی که اسلحه نداشته و تهدیدی برای او محسوب نمی شده است تیراندازی کرده و او را به قتل رسانده است. محیط بان هم که تنها بوده و شاهدی هم ندارد. دادگاه هم مدرکی برای بی گناهی محیط بان نمی بیند و در حکم می آورد که به فردی که اسلحه نداشته و فقط به جرم اینکه با شکارچیان مختلف همراه بوده است شلیک کرده و او را به قتل رسانده است و با توجه به اینکه دفاع مشروع محسوب نمیشود به قصاص نفس محکوم می شود. این است داستان تلخ شخصی که هم تا پای جان با متخلفین جنگیده است و هم از سوی حامیان خود به مجازات قصاص محسکوم می شود.

با توجه به اوضاع و احوال و قوانین فعلی بهتر است به محیط بانان گفته شود، با شکارچیان مختلف، یا اصلا در گیر نشوید و یا در صورت تکلیف قانونی در حفاظت از محیط زیست، باید به ایشان اختیار و اجازه در گیری داده شود و در نهایت مورد حمایت قانون و قوه قضائیه هم قرار بگیرند.

وضع قوانین خاص

تباید اینقدر به این موضوع کلی نگاه کرد و تمام ضابطین را موظف به اجرای یک قانون مجمل کرد. باید برای ضابطین با شرایط خاص، قوانین خاصی را هم وضع کرد تا آنها بتوانند بهتر خدمت کرده و آزادی عمل بیشتری داشته باشند، با توجه به شرایط و ماموریت‌ها باید محدودیت‌ها نیز تغییر کند. اگر به انجام وظیفه آنها یک قانون کلی و مجمل حاکم باشد نه تنها کارآبی آنها را کاسته ایم و جان حافظان محیط زیست را به دست خود به خطر انداخته ایم، بلکه از هدف اصلی قانونگذار که حفظ محیط زیست است غافل مانده‌ایم.

اگر شرایط خاص محیط بانان مورد کارشناسی دقیق قرار گیرد می توان قانون خاصی با توجه به شرایط آنان برای استفاده از سلاح وضع کرد، نوع سلاح محیط بانان را با سلاحی پیشرفته تر و مجهزتر تغییر داد، همچنین با نصب دوربین فیلمبرداری بر روی جلیقه ضد گلوله محیط بانان، صحنه‌های در گیری را ضبط کرد و در صورت نیاز به محاکم و کارشناسان ارائه داد. قطعاً اگر موارد فوق الذکر اجرایی شود، شکارچیان مختلف کمتر می توانند از کمبودها و خلاء‌های قانونی سوء استفاده کنند و جرایم علیه محیط زیست و محیط بانان، کاهش چشمگیری خواهد داشت.

فهرست منابع و مأخذ

- ۱- قانون بکارگیری سلاح توسط مامورین نیروهای مسلح در موارد ضروری
- ۲- دستورالعمل تشکیل یگان‌های حفاظت در دستگاههای اجرایی
- ۳- آین نامه اجرایی قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست
- ۴- دستورالعمل خدمتی گارد محیط زیست
- ۵- <https://kalashnikov.com/en/about/>
- ۶- <https://en.wikipedia.org/wiki/AK-47>
<https://fa.wikipedia.org/wiki/>
- ۷- کلاشنیکوف

